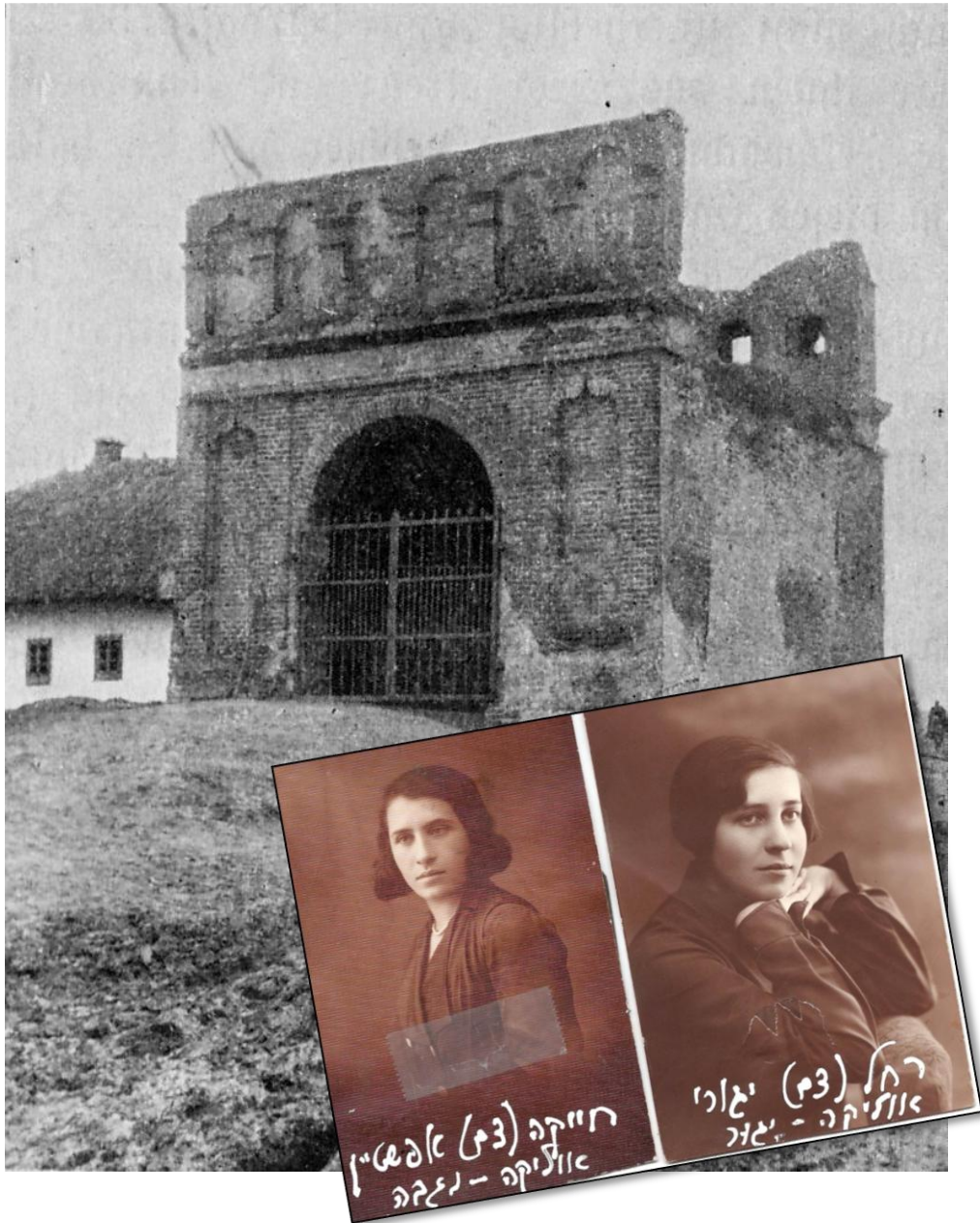
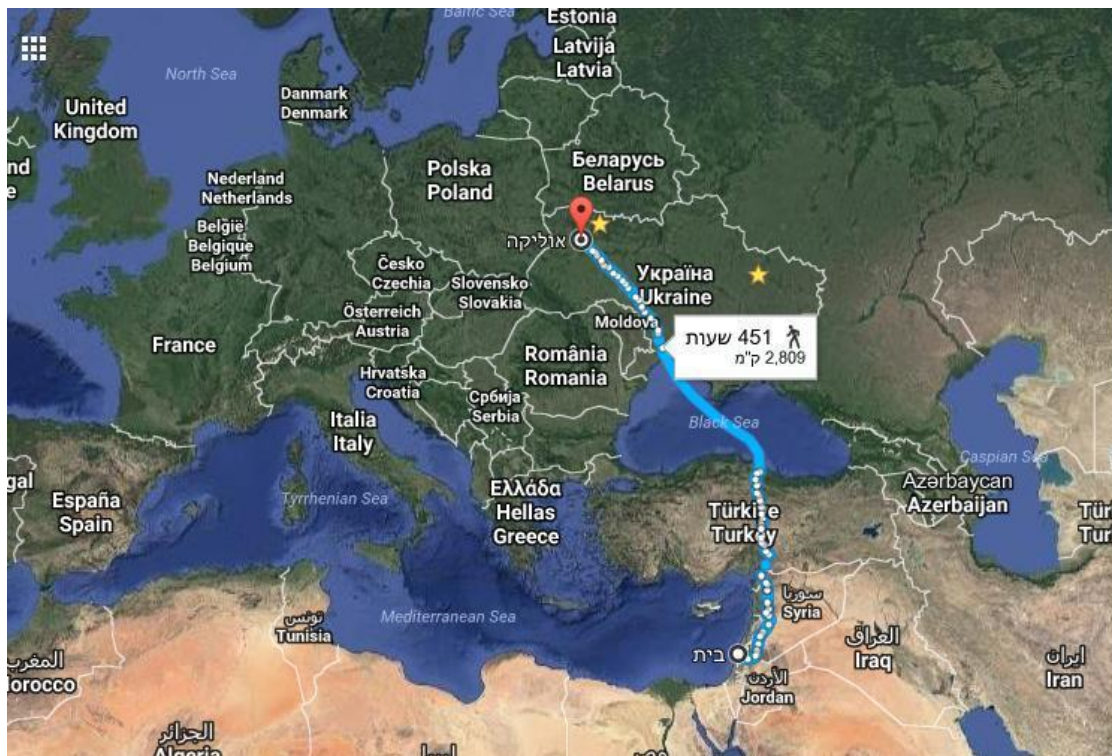

מסע שורשים לאוליקה
לעיירת הולדתן של האחיות רחל וחייקה
לבית צם

יוני 2017

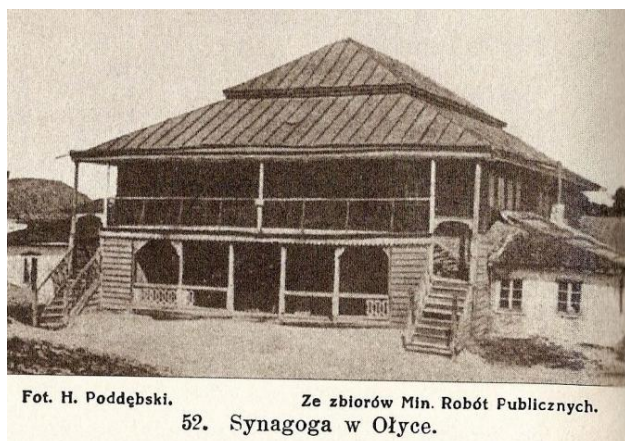

מסלול מישראל לאוליקה באוקראינה

אוליקה היא עיירה השוכנת בערך 10 ק"מ מדרום למסילת הברזל רובנה-לוצק. זהו יישוב עתיק המוזכר כבר מאמצע המאה ה-12 בכרוניקות הרוסיות העתיקות. בשנת 1564 בנו כאן מבצר וארמון.

הידיעות הראשונות על יהודים הן משנת 1577, אבל יש להניח, שהיישוב היהודי החל מעט לפני כן. בשנת 1648 נפלה אוליקה בידי צבאו של חמלניצקי, וזה בזז את היישוב ושרף את בתיו. כנראה שהיהודים התרכזו במבצר שלא נכבש ולא נפגעו.

בית הכנסת באוליקה

בראשית שנת 1700 התכנס ועד הגליל ווהלין בהורוכוב, ובנוכחותו של נציג שר האוצר הפולני נערכה חלוקת מס הגולגולת.

על קהל אוליקה הוטל סכום של 1,000 זהובים, דבר המעיד על כך שהיה זה יישוב מן הגדולים בוהלין. רוב יהודי אוליקה עסקו במסחר זעיר ובמלאכה.

בראשית המאה ה-20 היו באוליקה בית כנסת גדול ושמונה בתי מדרש.

לאחר מהפכת פברואר 1917 החלה בציבור היהודי התעוררות גדולה. הוקמו מפלגות וארגונים, בעיקר ציוניים. אז הוקמה מפלגת "צעירי ציון", נוסדה ספרייה עברית, שנקראה על שם יחיאל צ'לנוב, ואורגנו קורסים להשכלה. המפקד הראשון שנערך לאחר מלחמת העולם הראשונה בשנת 1921 העלה, שהיהודים הם בערך מחצית מאוכלוסיית אוליקה (48%).

מורים של בית ספר תרבות בכניסה לארמון רדזיוויל

בנוסף לטחנת קמח אחת שהייתה שייכת ליהודי נוספו בתקופה זו עוד שתיים, וכן בית-מבשל לבירה, גם הם של יהודים.

כמה מיהודי המקום עסקו ברכישה וייצוא של תוצרת חקלאית. אך רוב יהודי העיירה עסקו כבעבר במסחר זעיר ובמלאכה. בשנת 1921 ייסדה קבוצת מורים מקומיים בית ספר עברי. מוסד זה נאבק בקשיי דיור והשלטון סגר אותו, אולם המורים המשיכו ללמד בחשאי. בשנת 1927 נפתח ליד בית הספר גן ילדים עברי. שני המוסדות פעלו עד ספטמבר 1939. כמו כן הוקמה ספרייה גדולה בשם "עבריה", ולידה התפתחו פעולות תרבות, הוקם חוג חובבים לדרמה, נערכו הרצאות ועוד.

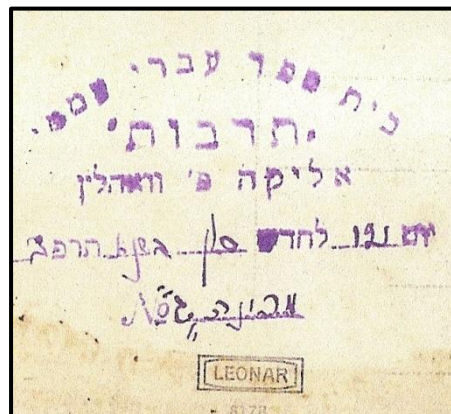
הפעילות הציונית הייתה ענפה, התנועה הראשונה שהוקמה הייתה "החלוץ", שחבריה עלו לארץ ישראל בראשית שנות העשרים. בשנת 1926 נוסד קן של "השומר הצעיר", ובראשית שנות השלושים סניף של "בית"ר". בשנות השלושים היו באוליקה שני קיבוצי הכשרה, האחד של תנועת "החלוץ" על שם בר-בורוכוב, והשני של "השומר הדתי" על שם הרב ריינס. החלוצים הועסקו במפעלים של יהודים, ובזמן מצוקה חריפה הסתייעו בבעליהם.

בית ספר "תרבות" (רחל שלישית משמאל בשורה העליונה)

רחל מסומנת בחץ

הכיתוב בגב התמונה של בית ספר עברי עממי "תרבות" אוליקה 1922

בין ספטמבר 1939 ליוני 1941 (מלחמת העולם השנייה) עבר גם הציבור היהודי סובייטיזציה. כל הארגונים, התנועות והמוסדות היהודים פורקו וחוסלו, בית הספר העברי היה לבית ספר ממלכתי סובייטי, ששפת ההוראה בו יידיש ותוכנית הלימודים שלו היא המקובלת בבתי הספר בברית המועצות.

ב-27 ביוני 1941 נטש הצבא הסובייטי את העיירה וכעבור יומיים, ב-29 ביוני, נכנס אליה הצבא הגרמני. ב-1 ביולי הפציץ חיל האוויר הגרמני את העיירה הפצצה כבדה וכתוצאה ממנה נהרסו בערך 70% מבתיה, בערך 100 יהודים נספו. עוד באותו יום חזרו הגרמנים ונכנסו לעיירה.

ב-3 ביולי 1941 הגיע לאוליקה מנהל הנפה הגרמני מקס טאובר. הוא הפעיל מיד את הגזרות נגד היהודים - חובה לשאת סימן מיוחד, עבודת כפייה, החרמת דברי ערך ותשלום כופר. נתמנה יודנראט והוקמה משטרה יהודית.

באמצע אוגוסט 1941 אספו הגרמנים בערך 700 גברים, הביאו אותם לחורבות ארמון רדזיוויל ומשם לבית הקברות ושם ירו בכולם. הגופות נקברו במקום.

יהודי אוליקה הועסקו בהטענת עצים בתחנות הרכבת הסמוכות, בעבודות חקלאיות בכפרי הסביבה ובמתן שירותים שונים. הם התגוררו בתנאי צפיפות קשים, שכן מרבית בתי היישוב נהרסו בהפצצה. בסוף מרץ 1942 הוקם גטו והובאו אליו יהודים רבים מכפרי הסביבה. בעקבות זאת הצטופפו בו בערך 3,500 נפש.

ב-26 באוגוסט 1942 הטילו הגרמנים מצוד על הגטו ורכזו בארמון רדזיוויל 500 יהודים וכעבור 3 ימים הובלו כולם לבורות ונרצחו. הגרמנים השאירו בחיים 130 בעלי מלאכה, אבל גם הם נרצחו ערב השחרור, בתחילת 1944.

אוליקה שוחררה בידי הצבא האדום ב-2 בפברואר 1944. מיהודי אוליקה נותרו בערך 20 איש.

הסתדרות "החלוץ הצעיר" באוליקה (בשלט) רחל יושבת על כסא ראשונה מימין

בית הכנסת לחייטים באוליקה

יהושע אירגה

תקרתו הנמוכה, הלבוש הדל שהיה מנת חלקם של רוב באיו, על ילדיהם. מפני שלמרות שהוריהם ברובם סנדלרים וחייטים היו, ערגו בחלומותיהם הילדים לנעל חדשה ובגד חדש. לשווא תחפש בין מתפלליו טלית נאה וחדשה, כביתר בתי הכנסת, לא חסרו גם ב"שניידער שיליכל" יהודים ששקעו בתפילתם, ושכחו ממכאוביהם ומחסורם.

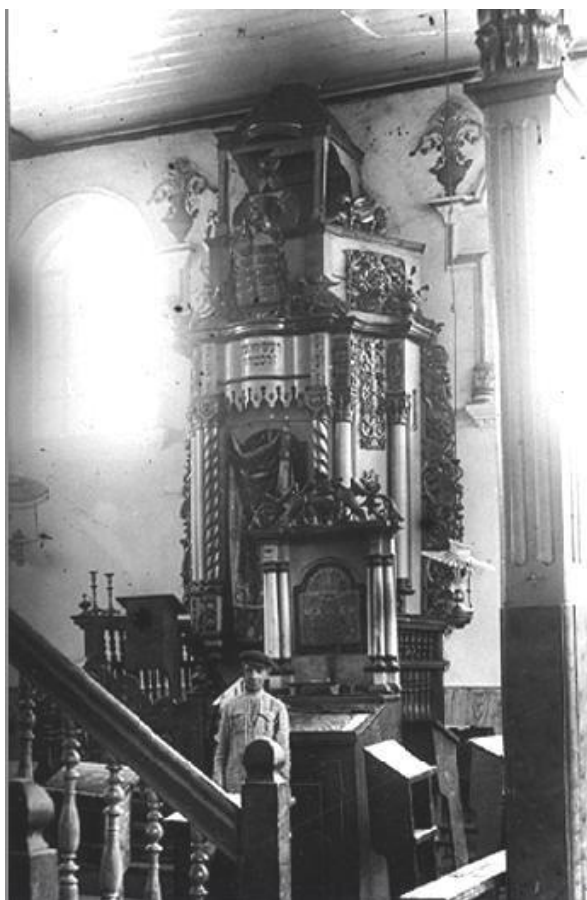
ובגמר התפילה, עת חזרו לביתם וישבו לסעוד את ליבם ובני משפחתם סביבם, התגלתה המציאות בכל מערומיה. רבים מאחינו בני אוליקה סעדו את ליבם, כפי שנאמר בשיד המפורסם - דגים: משמע חתיכת דג הגונה, מהסכר של קניאז ודזיבוויל אשר גזל את הנהר מתושבי אוליקה, וחלה טעימה וטרייה כמנה ראשונה. ואילו מתפללי ה"שניידער שיליכל", עליהם בדרך כלל חל החלק השני של השיר האומר: דגים - פירושו לעניים זנב דג מלוח ולחם שחור אשר לעיתים גם זה בצמצום.

אוליקה על רחובותיה וסמטאותיה הצרים - מקור זכרונות מלאי חוויות משנים עברו לכל יוצאיה. משקפים הם אירועי ילדותנו העליזים מחד גיסא, והרוויים תוגה, עצב וחלומות לעתיד מאידך גיסא. אי אפשר לא להיזכר בגבעה לאו דווקא גבוהה, שליד מכון המים ממול בית הכנסת הגדול. בלילות החורף בחוזרנו מתנועות הנוער, הייתה נוצרת שם "רכבת" מחליקים חבוקים האחד בזרועות השני, שדהרה מעל הגבעה למטה. היש מי שיקבע בוודאות ממה נהנינו אז? האם מההחלקה המהירה, שלא פעם הסתיימה בהתנגלות כללית אל ערמות השלג, או שמא מההזדמנות אותה חיפשת כדי לחבק את שאהבה נפשך?

והרחבה הגדולה שברחוב הראשי מול ארמון רדזיוויל, ארמון שהיווה סוד כמוס לכולנו ואשר הכניסה אליו הייתה אסורה. חבורות חבורות טיילנו ברחבה. לקולות צחוקנו וויכוחינו הסוערים ולעוד חוויות רבות אחרות, היו עדים עצי הנוי המלבליים, המדרכות והכביש ברחוב זה, אשר היווה את מרכזה הסואן של אוליקה הקטנה.

עובדה שאין לערער אחריה: בערבי שבתות עברו כל החיים להתנהל בבתי הכנסת. אמנם הדור הצעיר החל כבר להעדר מהם, אך עדיין יכולת למצוא את רובם של בני העיר בבתי הכנסת. בתי הכנסת התרכזו רובם ככולם באזור אחד, כאילו ללמדך על השוויון שננהג כלפי בורא עולם היושב במרומים. אך כאן למטה במציאות, היו בכל זאת נפרדים: ביהמ"ד של חסידי טריסק לחוד, של חסידי סטולין, של חסידי אולקה, וכו'. ובין כולם עמד לו ה"שניידער שיליכל" (בית הכנסת של החייטים), שהיה שונה מאחרים. שבאחרים נמצאו יהודים אמידים יותר ואמידים פחות, וגם אביונים לא חסרו בהם ואילו ה"שניידער שיליכל" כשמו כן הוא: הכניסה אליו הייתה רק לבעלי מלאכה, וזאת מסיבה פשוטה: לא נאה היה למי שעסק במסחר להתערב עם בעלי המלאכה, למרות שעפ"י רוב זה מסחר שהפרנסה ממנו והלאה.

מה שאפיין את ה"שניידער שיליכל", אשר מבנהו היה מצורף לבית הכנסת הגדול, הייתה

בית הכנסת באוליקה

חייקה צם-אפשטיין

בת זאב ושרה. נולדה באוליקה פולין ב-15.3.1912 כ"ז אדר תרע"ב
עלתה ארצה בשנת 1935
נפטרה ביום 30.4.1986 כ"א ניסן תשמ"ו בת 74 במותה.

עומדים (מימין): רחל, אמא שרה, משה צם
יושבים (מימין): שמואל, חייקה, שלמה

העיירה אוליקה בה עמדה עריסתה של חייקה ואשר גדלה בה עד לעלייתה ארצה, הייתה עיירה ווהלינאית טיפוסית מוקפת יערות ונחל זורם בשוליה, ומיקומה הגיאוגרפי הוא בקרבת העיר רובנה. הקהילה היהודית, ערב השואה, מנתה כחמשת אלפים נפש והיוותה מחצית מכל האוכלוסייה המעורבת. ענפי הפרנסה העיקריים היו רוכלות ומלאכה וכן מסחר בתבואות, בעצים ובעורות לנעליים. בענף מלאכה זה, האחרון, מצאו את מחייתן מאות משפחות יהודיות ולא יהודיות.

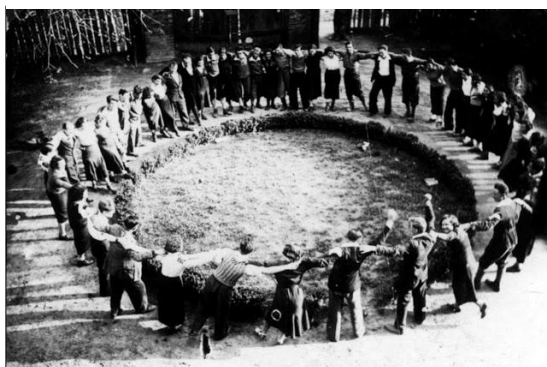
למעלה מימין: משה צם ושמואל צם
למטה: שנייה מימין – חייקה צם, ראשון משמאל – ראובל'ה צם

ביתה של חייקה היה בית יהודי אמיד בעל זיקה לציונות, המתפרנס מבית מסחר למוצרי עור ומונה 8 נפשות, ביניהן 4 בנים ו-2 בנות, כשחייקה הרביעית בסדר הגילים. אביה היה יהודי שומר מצוות ומשכיל ומקובל על הבריות. היו באים אליו לבקש עצה או תיווך בסכסוך.

חייקה למדה בבית הספר "תרבות" ובגיל צעיר הצטרפה לתנועת "השומר הצעיר", שהייתה הגדולה בין תנועות הנוער החלוציות בעיירה. בשנות השלושים הראשונות יצאה להכשרה. היום המאושר שבו קיבלה חייקה את האישור הגיע, והיא עלתה ארצה בשנת 1936 דרך עיר הנמל הרומנית קונסטנצה שעל שפת הים השחור. משם אחרי כמה ימי הפלגה נכנסו לים התיכון, עד שהגיעו לעיר הנמל חיפה. ראשית דרכה בארץ הייתה ל"משק הפועלות" שבנחלת יהודה, מתוך מגמה להכשיר את עצמה לעבודה חקלאית ולהתמחות בענף הלול. לאחר לימוד של שנתיים, עברה למקום הימצאו של קיבוץ "שמיר" ליד רמת יוחנן. שם אף נקשרה בקשרי משפחה עם חברה לחיים, הלל. עם מיזוגו של הפלג הפולני של "שמיר", היא עוברת ל"גבעת גנים" כשהיא חובקת את בנה בכורה – גיורא.

המסרה בצ'נסטוחובה

הורה בצ'נסטוחובה

עם יסוד נגבה והקמת הלול – היא בין ראשוני עובדי הלול. לאחר מכן, משך שנים רבות היא עובדת כמטפלת בבתי הילדים. לבסוף משתלבת בעבודת המתפרה ועובדת שם תקופה ממושכת עד כלות כוחותיה. בכל עבודה שעשתה גילתה אחריות ומסירות הראויות להערכה.

זה שנים שלקתה בבריאותה. על אף חוליה וסבלה המשיכה בעבודתה, בשקט, מבלי להתאונן.

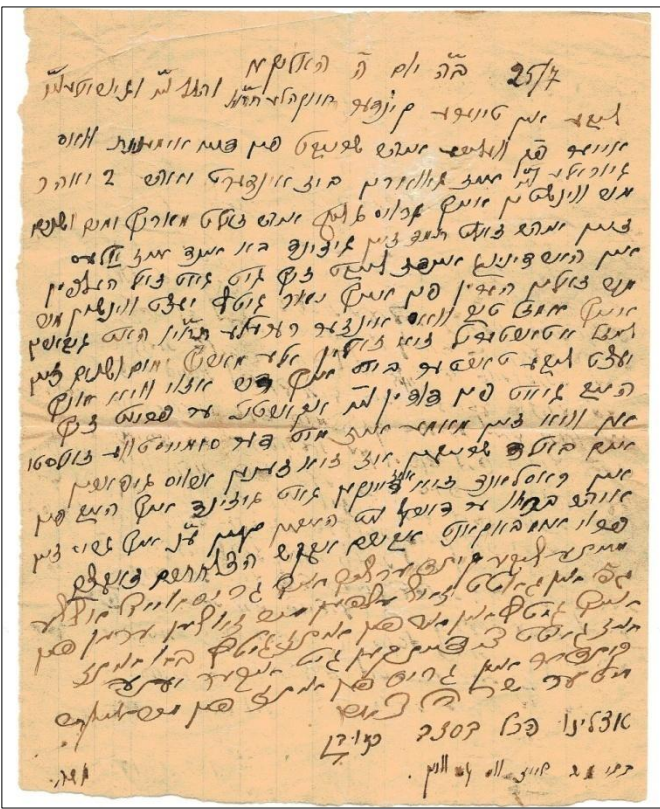
ב-3 השנים האחרונות החמיר ונתערער מצבה, עד שאור ליום שביעי של פסח נפחה את נשמתה שבעת ייסורים ומכאוב.

במותה הותירה אחריה בעל – הלל, בנים – גיורא, נאוה, זהבה ונכדים. אח בחיפה ואחות בקיבוץ יגור.

ילדים אהובים ויקרים, חייקהלה תחיה, הלל נרו יאיר וג'וראל'ה נרו יאיר. קבלנו את מכתבכם בו כתבתם שלג'וראל'ה, שיחיה עד מאה, מלאו שנתיים. אנו מאחלים לכם אושר רב. שתאריכו ימים ושנים. מי ייתן ותהיו תמיד בריאים. אצלנו הכל כשורה. אנו חיים בטוב. יעזור אלוהים שנשמע מכם אך טוב. כעת אנחנו מאחלים לכם מזל טוב, כי רחל'ה [צם-יגורי], שתחיה, ילדה בת [רותי] למזל טוב. שכולם יאריכו ימים ושנים. ועכשיו בתי היקרה יש לי בקשה אליך. מאחר ואתם קבלתם גלויה מדויד נרו יאיר, בה הוא שואל איך מסתדרת אמו עם הסובייטים, עליך לכתוב אליו מיד, שהם עזבו כבר לרוסיה [לקזחסטן, ברית המועצות]. ממכתבם אני מבין שהם, ברוך השם, בריאים ולא צריכה להיות לו כל עוגמת נפש. אני דורש בשלום אשתו והמכרים. [בעברית] אביכם המבקש הצלחתכם זאב [וולף] צם.

מכתב לחייקה צם והלל אפשטין קיבוץ נגבה האליקה [אוליקה], ב"ה יום ה', 25/7/1940

ילדי האהובים, אני דורשת בשלום כולכם. שאלוהים יעזור ונשמע מכם רק טובות ואתם מאתנו גם כן רק טובות. אצלנו ברוך השם הכל טוב. מסרו דרישת שלום לכל אחד מהילדים מאיתנו. אמא שרה צאם [בעברית] אצלנו הכל בסדר ראובן [האח הצעיר ביותר] [משפט לא ברור] משה [האח שנולד אחרי רחל צם-יגורי]

אמא שרה צאם

רחל צם-יגורי

נולדה ב-16 באוגוסט 1909, כ"ט אב תרס"ט בעיירה אוליקה שבפולין. נפטרה ממחלה ממארת ב-24 בספטמבר 1989 כ"ו אלול תשמ"ט, בביתה ביגור. רחל בת זאב ושרה צם גדלה בבית עברי אמיד וחם. מוקפת אחים ואחות, דודים ודודות. רחל בלטה מגיל צעיר בלהט הציוני-חלוצי שאף דבק בבני משפחה אחרים. בגיל עשרים עזבה בית חם ונוח והצטרפה אל "פלוגת קלוסובה". בשנת 1931 עלתה ארצה והצטרפה אל "פלוגת קלוסובה" שישבה ביגור. מיד עם הגיעה ליגור נמנתה רחל על קבוצת חברות מצומצמת שעבדה בתנאים מפרכים בקבלנות ריצוף. כמעט שש שנים התמידה, בתנאים לא תנאים בעבודתה הקשה בחיפה הנבנית וברחבי ההתיישבות העובדת בצפון הארץ.

התחלתי לצבור כריוץ בשנת 1932. אז בנו את קריית חיים. הפלוגה צמדה לעליון עוד חבר לריוץ, הצעתי את עצמי אולם החברים התנדדו, כי לא בטחו בכוחותי הפיסיים והציעו לי ללכת למשתלה יזר. לא הסכמתי, טענתי הייתה שאם סיכויי ההתיישבות עלו כחוקים, מוטב שאמך מקצוע צירוני, החליטו בחיוב.

השוק הפרטי לא היה רחב אז לצבורת מרצפות. ביום חורף אחד יצאנו לרצף בית פרטי - עלו מרצפות מצוידות בשק עם כליים, סרבל גדול וסל עם אוכל. והנה באה בעלת הבית והודיעה כי בשום אופן לא תסכים שבחורות תרצפנה את ביתה, כי רצפה כזאת לא תהיה חזקה. היא קראה לבעלה, יהודי שמון ובעל עוץ, ונה פתח בקללות ובאידופים ורצה לזרשנו. צנינו לו, כי נרצף ויהי-מה, ואם הרצפה לא תהיה טובה - נהרסנה. והוא באחת: "לא אתן להניח אף בלטה!" - ולא נתן לנו להכין את הטיט.

בפניינים רבים צעדנו במסירות ובאחריות, אולם את תמצית נשמתנו השקצנו בחדר האוכל שלנו, אחד האולמים הדדליים בארץ שריצפנו בשנת 1937. שטח הרצפה - למעלה מ-100 מטר מטר מטר מרובעים. ריוץ שטח כה גדול דורש זהירות מרובה, כי שיהיה קלה שבקלות בתחילת העבודה אורמת לתוצאות חמורות בסופה. החברים נכנסו בכל פעם, נתנו עצות, בדקו וביקרו. לא פעם שבה מי שהוא על הרצפה ובדק את הקו ישר לכל האורך, או שאלו משהו, ואם נתעבה במקצת - הרי זה סימן כי הרצפה אינה חזקה למדי... לדעת המומחים הייתה צבדנתנו יפה ומשוכללת מאוד. כל קבוצת המרצפות צבדה כריוץ חדר האוכל, כי שום חברה לא רצתה לוותר על חלקה בעבודה זו, אם מצט ואם הרבה. שתי חברות היו אז אמנות מניקות, ואף הן לא ויתרו על זכותן.

עם איחוד הפלוגה והמשק ביגור, רחל כלולה בקבוצת חברות שהתגייסו ל"הגנה". ב-1936 נישאה ליצחק פרובר-יגורי שהיה מאנשי המחתרת והסוד המרכזיים ב"הגנה". העיסוק בצבירת הנשק בסליק המרכזי עם כל הסכנות הרבות שנטלו על עצמם העוסקים בכך - היו גם מנת חלקה. כך היה שנערכו בביתה ישיבות מטה סודיות של ה"הגנה", כך היה שנחלצה לעבודות בסליק וכך גם ידעה חרדה כשיצחק נמלט ברחבי הארץ מהשלטונות הבריטיים. באווירה זו גדלה המשפחה, נולד הבן אסא ז"ל והבנות רותי ושרה-לה.

מספר שנים אחרי עלייתה, הגיעו ארצה האחות חייקה, שהצטרפה לנגבה והאח שלמה שהצטרף לקיבוץ אלונים. בכל

אותן שנים - רחל היא עמוד התווך של המשפחה בארץ. הוריה ומרבית משפחתה נספו בשואה. על אף שמשהו נקרע בה, רחל היא זו השומרת על קשר עם קרובי משפחה ברחבי תבל ועם שארית הפליטה שראו בה את ה"אימא של המשפחה".

רחל עבדה שנים רבות בטיפול בילדים, ובימים של מחסור הייתה מחסנאית בגדים, עבדה במשתלה, בטובופלסט והתמידה במחסן הבגדים כל עוד עמדו לה כוחותיה. מאז מלחמת ששת הימים נשאה רחל בשתיקה את יגון האין-קץ של נפילת בנה אסא ז"ל בקרב במבואות ירושלים. בשארית כוחות הנפש היא מתמסרת למשפחה הרחבה ונושאת את רוח המשפחה המתרחבת ביגור. רחל ידעה להיות אימא וסבתא חכמה וידידה ואוהבת לבנותיה ונכדיה.

כשנפטר יצחק, דומה שנשבר לבה, אך שוב רחל היא מעוז המשפחה, האיתן המבין והטוב. כל אסונותיה שתכפו בשנים האחרונות לא יכלו לרוחה ולליבה. ברוח אמיצה נשאה בשנים האחרונות את מחלתה עד שפסק ליבה לפעום. יהיה זכרה לנו, לנכדיה ולבאים אחריהם כאגדה ברוכה מדור לדור.

רחל יושבת ראשונה מימין

סיפור ילדות של רחל

סיפרה: שרהלה חי

מה לעשות והתחילו לבכות. ככל שחלף הזמן והחשיכה התעבתה, התחילו התנים לילל וחיות אחרות השמיעו את קולן והפחד שלהן גבר.

בינתיים, גילה המורה שהבנות נעלמו.

הוא והילדים קראו להן

שוב ושוב, אך הן היו

רחוקות ולא שמעו.

כששום תשובה לא

נשמעה הם חזרו בלית

ברירה לעיירה.

אבל אימא לא

התייאשה. היא ידעה

שאבא שלה, ברגע

שישמע שבתו

וחברותיה נעלמו ביער,

ייצא מיד לחפש

אחריהן.

בחלוף שעות לא

מעטות של בכי ופחד,

ראו פנסים מתקרבים ושמעו

שקוראים בשמותיהן. אימא שמעה

את קולו של אביה והבינה שהוא

והאבות של שאר הילדות הגיעו לחלץ

אותן מן היער. תמיד חיכיתי לרגע

שבו אימא שלי תיארה את הפגישה

שלה עם אביה, את החשש שלה שהוא

עומד לכעוס עליה ולנזוף בה, ואת

ההפתעה שלה, ושלי, שאבא שלה לא

רק שלא כעס, אלא הסביר לה מה

הייתה הטעות שלהן ואיך עליהן

להימנע ממנה להבא.

לאימא שלי היה סיפור מזמן היותה ילדה בבית ספר יסודי שמאד אהבתי לשמוע. זה היה סיפור קצת מפחיד עם סוף טוב.

ליד העיירה שלה היה יער גדול ועבות.

אימא והחברות שלה

אהבו מאוד לטייל ביער,

לקטוף פרחים וללקט

פירות יער. יום אחד,

כשהייתה בכיתה ב' או ג'

יצאו הילדים עם המורה

לטייל ביער, כאן אימא

הייתה מתארת את היער,

את העצים הגבוהים, את

חיות הטרף ששוטטו

ביניהם, ואת ההליכה של

כל ילדי הכיתה בעקבות

המורה לקרחת היער.

אימא אהבה לספר לי על

קרחת היער שהייתה,

בניגוד ליער האפל, מוארת באור

השמש, ופרחים פרחו שם.

באותו יום סתיו שבו יצאו ילדי

הכיתה של אימא לטייל ביער, קרה

משהו שלא קרה אף פעם. אימא

והחברות שלה שחקו בקרחת היער

וכשהבינו שעוד מעט יצטרכו לשוב

חזרה, התחילו לקטוף פרחים כדי

להביא אותם הביתה. מבלי להרגיש,

בעודן קוטפות פרחים, התרחקו

מקרחת היער ואחרי זמן מה מצאו את

עצמן בתוך היער החשוך. הן לא ידעו

נרשם לעבודת השרשים של סיון פוגל 2015

הרהורים על בית אבא - שלמה צם מתוך פנקס אוליקא

מתוך פנקס אוליקא: שרה וזאב צם ובניהם משה וראובן. ניספו בשואה

חלף כאילו נצח מאז הימים האפלים, עת עלה הכורת על מיליוני יהודים באירופה ובתוכם עיירתי ומשפחתי אשר נשארה שם.

אך הנה אני עומד ונפרד מאבא, אמא, משה וראובל'ה אחיי בדרכי לארץ. ועולה בזיכרוני זכר המשפחה בשלמותה לפני שעלינו ארצה, רחל, חייקה ואני. משפחה יהודית בוהלין. עיירה שרוב תושביה יהודים, עממית ותוססת חיים, עם

ימי החול והשבת שלה, מנהגיה, מריבותיה, מפלגותיה, עם תנועות הנוער החלוציות שבה אשר צעדו בראש.

רואה אני את בית ספרנו "תרבות" אשר רוב רובו של הנוער למד בו, התחנך בו ברוח חלוצית, עם צוות מורים מסור המכוון ברוח תרבות עברית והגשמה חלוצית. ואשר הודות לו חלק גדול מהנוער עלה והגיע לארץ, (מהכיתה שלי כ-80%). עד שהגיע המשחית והשמיד

פנים בית הכנסת באוליקא

הכל ונשארו עיי חרבות ואודים מוצלים, בודדים כמו מכל עיירות וערי פולין ויתר ארצות אירופה, אשר חיו בהן יהודים ופלשו אליהן הקלגסים של היטלר.

וביתנו מאז בית ציוני. ההורים אפשרו לנו ללמוד ב"תרבות" ואחרי זה לחיות בפעילות בתנועות הנוער החלוציות.

אבא – אדם משכיל, שומר מצוות, אך נותן לילדיו לחיות לפי מאווייהם הם, ואזנו כרויה לרוחות המנשבות בעולם היהודי, האומרות שאין קיום להמוני היהודים בגולה ומקומם במולדתם הישנה, ודיבר על כך רבות שהנה

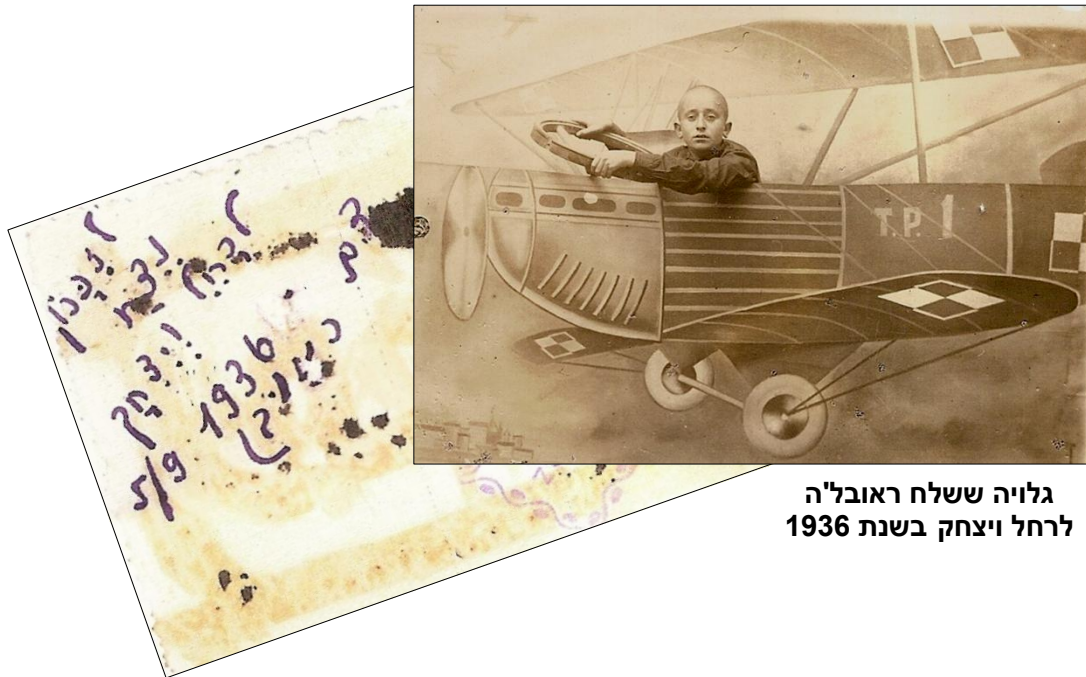
יגיעו ילדיו לארץ, יחסל הוא את עסקיו ויגיע גם הוא אליהם. חיכה – ולא זכה. ובינתיים עוסק בצרכי ציבור שונים, והם רבים וחשובים. באים אליו לטכס עצה בענייני הפרט והכלל. לא פעם הוטל עליו הייצוג כלפי השלטונות העוינים. תמיד מוצאים אצלו אוזן קשבת למרות טרדות הפרנסה. ואנו שלושת ילדיו בארץ אשר חייבים הרבה להורים שהגענו לפני האסון, רובצת מועקה בלבנו כל השנים, למה לא הזדרזנו בהעלאתם ארצה? לו ידענו...

ואמא – טובת הלב העוזרת לכל נצרך הפונה אליה והפניות היו מרובות – עושה זאת בצנעה ובשקט, מסורה ודואגת כל כך לאבא ולנו הילדים. בריאותה התרופפה בשנים האחרונות ועם בוא האסון לא החזיקה הרבה זמן מעמד ונפטרה בגטו בטרם חיסולו.

אחי משה – אשר לו אני חייב את עלייתי אני לארץ אשר דחה את עלייתו הוא בידעו כי שנינו לא יכולים להשאיר את ההורים רק עם האח הקטן ראובל'ה, חיכה לעלות יחד עם ההורים – קיבל על עצמו פעילות ציבורית ב"החלוץ", ב"קרן קיימת" ועוד. ומכתביו אלינו לארץ – מלאי ערגה וכמיהה ליום שניפגש כולנו פה.

משה צם

גלויה ששלח ראובל'ה
לרחל ויצחק בשנת 1936

וראובל'ה, צעיר הבנים, בן הזקונים להורים. בן 10 היה בצאתי לקיבוץ ההכשרה ובן 15 בעלייתי. והוא – כדרך הנוער בגילו אז – שואף ללימודים ובעיירה צרה המסגרת, אין יותר מבי"ס יסודי, ועושים ההורים מאמצים ושולחים אותו ללמוד בעיר הגדולה הקרובה – רובנה. ובבואי הביתה מההכשרה להיפרד מצאתי אותו עם צעיר בפריחתו ובראשית חייו, וככה יישאר בזיכרוני לנצח.

שמואל ושלמה בפגישה באירופה
לאחר המלחמה

בנדודי בגרמניה לאחר המלחמה בשליחות הקיבוץ לשארית הפליטה, מצאתי במחנות חלק ממשפחתי אשר ניצלו מההשמדה. מהם אשר היו בעיירה עד יומה האחרון וברחו ממנה למחרת ההשמדה (משפחתי נקוניצ'ניק, פייגה צם ובניה) ומהם שמעתי פרטים על סופם המר של יקירי. את משה אחי חטפו הקלגסים הנאצים באחת האקציות הראשונות, מספר חודשים לפני הסוף. וביום ההשמדה הסופי צעדו אבא עם הטלית והתפילין ועל ידו ראובל'ה יחד עם כל קדושי העיירה.

תהינה שורות ספורות אלו נר זיכרון לעיירה

יהודית תוססת אשר זכר לא נשאר לה – ולהורי ואחי היקרים, אשר ככה הלכו לעולמם.

מימין: ראובן צם ושלמה צם
(לפני עליית שלמה לארץ)

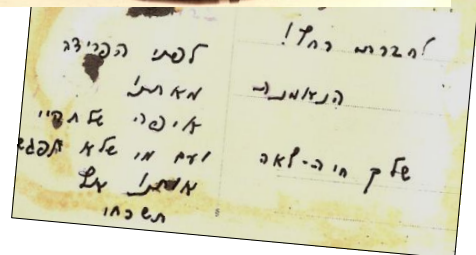
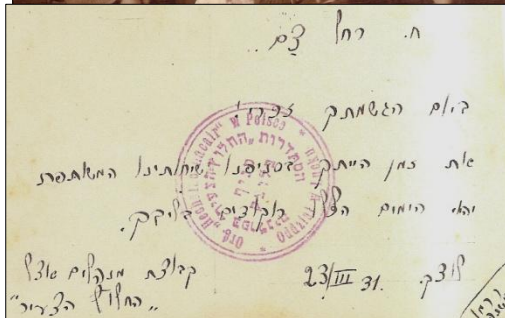
חייקה צם

באמצע חייקה לפני עלייתה לארץ

ראובן צם משה צם

גלויות פרידה שנשלחו לרחל עם עלייתה ארצה

חיים-זלמן ברנשטיין הרחק-הרחק בעיירה

הרחק-הרחק בעיירה, ליד הגשר,
שם ליד מי הנחל הצלולים –
עיירתי אוליקה,
תכופות שלחה גם חיוכים.

בתי כנסת, באור נרות מוארים,
גדושים זקן ונער, קרובים ומכרים.
ובימים הנוראים – חובה קדושה –
דברי תפילה מעומק לב נשנים נאמרים.

ורב משלה היה לקהילה,
ודאי תלמיד חכם אנין,
ברוב התלהבות אמר את התפילה,
טענות כנגד השמים גם כן הבין.

החדרים ובית הספר שקקו חיים,
קמץ-אל"ף עד מאפו למדו שם.
נחוץ לתת לילדים יהודים
מעט חיטון, בצחוק ובדמע גם.

במשך השבוע ביקשו את פרנסת היום,
חנונים, מתווכים ובעלי מלאכה.
הדלות שיקה תכופות מכל מינה, גם לפתע פתאום,
אך לפתע פתאום – גם מזל וברכה.

ומריבות, סכסוכים, אבוי,
בין בעלי חנויות, חנונים:
"הנה בוא, אצלי תקנה, הגוי",
"אצלי הכול בזול, והתנאים נוחים".

כך התחרו זה בזה בלי זחיחות,
למען פרוטות פרנסה מועטות,

והקללות שליוו התנצחות...
לא אחת אף בין בנים לאבות.

יום רביעי הנה הוא בא,
את היריד הגדול כל נשכח.
סעודה לשבת רוצה אתה –
אל תתעצל, רב יהודי ברביעי, וטרח.

סוף-סוף ירדה שבת קודש.
שלווה, שקט-הס בסמטאות,
נחת בבית הכנסת. מעט גאוה הלב גודש
בפני אלוהים ואנשים, חוויות לא-נשכחות!

הו, השנים ההן המעוררות זיכרונות,
כשהנער ניעור לתחייה.
לא חסרו בחיים זיכרונות,
שבו לתחייה גם חלום וכמיהה.

ברוב תקווה ושמחות,
תנועת נוער נוסדה,
הפרידה ילדים מהורים, קרעה משפחות,
ילדים שאצו-רצו לארץ חמדה.

אך סערות הרעם והבליץ-קריג,
באו הכול להכחיד, לעשות בו שמות.
להכחיד עיירה קטנטנה, אוליק,
אחים ואחיות שם, אבות ואימהות.

זעקה עד שמים, אל האל נשואות תפילות:
"עמך, ילדיך, נידונים לכליה, תמים לנווע!"
אך מי לב ישית לאלה עשר הדברות,
מי את זעקת הדם נכון לשמוע?

עת כי נבין הסוגיה,
עם לא יקום לתחייה בתפילה:

אם ראה העולם – וכאבן, חירש אילם היה,
תצרבו אלת היהודים בגלות, תרדפוהו קללה.

הבה נתרה, נצווה דורי-דורות
של בנים, בני בנים ובנות,
אסור חלילה לשכוח אבות,
המציצים אלינו מספר זה ומתמוזות.

ישמש זה הספר מצבה לנצח נצחים,
מבט על הבית בגלות, מבט אל עבר מעיק,
אל מקום בו לפני העמוד התפללו אבות וסבים,
מקום בו נרצחה קהילה קדושה אוליק.

אזכרת נשמות

לארון העץ החום בבית ההורים היו שתי דלתות. בצד הימני של הארון היו תלויות על קולבי עץ השמלות והחצאיות של אימא. בתחתית הארון, עמוק בפנים, מאחורי השמלות והחצאיות, אימא הניחה ארבע תמונות ממוסגרות. תמונות של נשמות. תמונה של סבתא שרה, אימא של אימא, מביטה בעיניים חודרות אל המתבונן בה ומראיה כשל יהודיה מהעיירה אוליקה בפולין.

תמונת סבא זאב, עם זקן לחיים קצר, אביה של אימא. הוא הצטלם בימים טובים יותר מאותו יום, בו הלך זקוף עם שני בניו משה וראובל'ה, לתחנת הרכבת שהובילה אותם לתחנה הסופית של חייהם. בתמונה השלישית - סבא נחמן, אבא של אבא, הציוני, הבילויי, בעל זקן לבן חבוש מגבעת.

ובתמונה האחרונה - סבתא רות. היא עזבה את עולמו של אבי כשהיה בן ארבע שנים. מקלעת שיער לראשה, יושבת זקופה בכיסאה. נשמות של אנשים שחיו ונפטרו לפני שבאתי לעולם.

אימא הוציאה את התמונות מהארון לעיתים רחוקות כדי להביט בהן, ואף פעם לא שמה לידן נר נשמה דולק.

ביום כיפור, הייתה אימא אומרת, נהוג להזכיר את נשמות הקרובים שאינם. אימא לא הזכירה את הנשמות ביום כיפור ולא הביטה בתמונותיהם המוחבאות, במעמקי הארון. הן היו בליבה ובזיכרונה.

יום כיפור תשע"ו
ספטמבר 2015

תרדמה והתעוררות באוליקה

יוסף קרופניק

על אוליקה, ואוליקה היהודית בראשיתה – אין בידינו נתונים הרבה. לא מצאנו רשימה או מחקר או עדות כלשהי, ואף לא סיפור שבעל-פה, מסוג הסיפורים והאגדות הנמסרים מדור לדור. אך יש מקום להשערות, שאכן מאורעות היסטוריים חשובים נרחשו בעיירה הזאת ומסביב לה; ארמון הרדזיווילים – מסוג המבצרים שנבנו בימי הביניים – מוקף נחלי מים וסגור ומסוגר מכל עבריו; פסל גונטא הצורך שבתוך המבצר (שלפי השמועה מצא את מותו במבצר זה), וכיצא באלה "יתרונות" של המקום אומרים "דרשני". ומתוך שראשית התיישבות היהודים באוליקה לוטה בערפל – ניתן לשער שמאורע זה נרחש לפני הרבה מאות שנים.

מים בבתים, חשמל, כבישים, מדרכות, תחבורה מסודרת, תעשייה, מתקני תברואה וכו' וכו' – כל אלה לא היו קיימים באוליקה מלפני דורותיים. הבתים – כולם נמוכים היו, עם גגות פח או קש, בעלי ארובות בולטות מעלות עשן. כניסות שונות ומשונות לכל בית ובית. אל האחד עולים ולשני יורדים, והכל בלי שמץ תכנון, בלי סדר, כל אחד לפי טעמו ויכולתו. הרבה מבתים אלה עברו בירושה מדור לדור ומהורים לבנים. ממשא השנים שקעו בתים אלה וחלונותיהם ודלתותיהם היו סמוכים לקרקע.

ה"מסחר" התרכז ברחוב המרכזי שעם הרחבה, ממול לכנסייה הפולנים והארמון. מסחר זעיר, חנויות דלות, שמכרו יותר "בטחון" מאשר סחורה. חיי הקהילה והחברה התרכזו בתוך בתי הכנסת, בתי המדרש וה"שטיבלך" של בעלי המלאכה. ואכן, רוב היהודים בעלי מלאכה היו והתפרנסו מיגיע כפיהם.

טירת רדזיוויל באוליקה

בעלי מלאכה מכל המקצועות: חייטים, סנדלרים, נגרים, נפחים, תפרים, פחחים, כובענים ועוד. המקצוע עבר בירושה מסב לאב ומאב לבנו.

הסביבה הייתה מיושבת כפרים חקלאיים והם היו מקור הפרנסה העיקרי. יהודים עבדו למענם וסחרו אתם ותוצרתם החקלאית עברה דרך יהודי העיירה לכל ערי פולין ולחוץ לארץ.

יהודי אוליקה לא נקראו לפי שמות המשפחה, אלא פלוני בן אלמוני, או לפי סימן מוס שבגוף, או שם לוואי שבעל הדבר בעצמו יש ולא ידע מה מקורו. לדוגמא: ירוחם דער קרימער, משה מיט דער נוס, רייל מיט דער באק, פיניע מיט דער גוליע, דער קרימער קאפ ועוד. או לפי שם האב: איסר מאטל דודים, שמעון משה ציפעס, בנציון יוכבדס, מוטל חוהס, לייזער חיים לייבס ועוד. וכמובן גם לפי מלאכתו או מקצועו של האיש, כמו: נחמן רימער, חיים קאוועל, משה רופא, אהרון צרולניק, בנצי מילער.

רובם של בעלי המלאכה היו מטופלים בילדים ופרנסתם לא הגיעה אף פעם לשובע. תמיד הייתה הדאגה: מאיפה ניקח לשבת? ואיפה ניקח עצים בשביל החורף המתקרב, ובהתקרב חג הפסח – הדאגה הייתה כפולה ומכופלת: מצות, תפוחי אדמה, ביצים, בגד לילדים...

עבדו מזריחת השמש עד שעה מאוחרת בלילה, וכך הרוויחו את פת לחמם בכבוד וביושר. היהודים גאים ביהדותם היו ובמקור מחצבתם. שומרי מסורת כולם, וכך גם חינכו את ילדיהם, לעמל, ליושר וליראת אלוקים.

החננונים והסוחרים הזעירים מצאו את פרנסתם בקושי. עיקר הציפייה ליום השוק שהיה בכל יום רביעי. ליום זה דאגו החננונים לקצת סחורה ע"י הלוואה. ביום השוק – העיירה קמה לתחייה. עגלות הגויים הגיעו מלאות סחורה: פרוות, חזירים, תבואות, פירות וירקות למיניהם. קנו ומכרו. רעש, דוחק והמולה. עסקים טובים עשו בתי המרזח. בקבוקי יי"ש התרוקנו ונשברו, ושיכורים התגלגלו ברחוב ובבוץ. הגויים הציעו את תוצרתם. הקונים עמדו על המקח ובספיקת כפיים היו שני הצדדים באים לעמק השווה. אחר כך היו ממהרים לחנויות, לקניות. קנו מטפחות צבעוניות, סוכר, מלח, דגים מלוחים וכו'. הסנדלרים מציעים בקולי קולות את מגפיהם למכירה: הפרוונים והחייטים – סחורתם הם. הכל חליפין יעשו: בתבואה, אווזים, תרנגולות, ברווזים וביצים. למחרת הכל חוזר לקדמותו. החננונים עושים את חשבון הנפש ואחד מספר לשני את קורותיו מיום אתמול. מסתובבים ע"י החנות ומצפים לקונה. מתאספים כמה מהחננונים ומספרים מעשיות ובדיחות, ומחכים ליום השוק הבא.

היו באוליקה יחידים שפרנסתם הייתה בשפע. אלו נחשבו לבעלי בתים בעיר. סחרו גם עם חוץ לארץ, אקספורט בלע"ז, סוחרי התבואה בעיקר. "בעלי המאה והדעה" של הכותל המזרחי שבבית הכנסת.

בין הסוחרים לחננונים ולבעלי המלאכה לא היה קשר חברתי. על שידוך בין אלה – הם מלדבר. בעל מלאכה במשפחה היה לפגם ולכן לא למדו מקצוע והסתובבו בטלים מכל תעסוקה. רובם חיו על חשבון ההורים וחיכו לאיזה שידוך עם נדונה שמנה...

ביום שישי נדמו מכונות התפירה והפטישים, בשעה מוקדמת, ומרכז החיים עבר לבית המרחץ היחידי שבעיר. שם נפגשו זקנים וצעירים, גבוהים ונמוכים, שמנים ורזים, על מומיהם. מטהרים עצמם לקראת יום המנוחה. הרחובות מתרוקנים מאדם. החנויות סגורות על מנעול.

בית הכנסת והשטיבלך נקיים ומצוחצחים, ואורות עולים וקופצים מחלון לחלון ומבית לבית,

ועלולה קולו של בעל התפילה העובר לפני התיבה: לכו נרננה... בשעה זו כולם מתכנסים לקבלת פני שבת מלכתא: סנדלרים וחייטים, נגרים ונפחים. יהודים יראי שמים. מעלים ושמחים בחלקם. ראינו ביניהם את שואב המים, הקבצן העליז, הברדחן. כולם – מצוחצחים וסידורי תפילה בידיהם. משפחות משפחות, ובבית מחכה להם האשה, האם. השולחן הערוך והנרות הדולקים. מחכים להם גם מלאכי השרת, שמקבלים את פניהם בבואם מבית הכנסת.

יהודי אוליקה – רובם אנשי מסורת ושומרי מצוות היו. ביניהם יודעי ספר ותלמידי חכמים. חסידים נלהבים רובם ושואלים בעצת רבם בענייני עסק או שידוך.

תנועות הנוער הציוניות באוליקה שקמו והתרחבו בקצב מהיר – הרבה עזרו לכך המבוגרים שבקרבנו. אלה היו הראשונים שהפיצו את רעיון הציונות, החל מפעילות למען קרנות הלאומיות, הספרייה העירונית, תיאטרון חובבים וארגון הנוער לעבודה בתנועה החלוצית. הקמת בית הספר "תרבות" על צוות מורים הראשונים: רוזנבוים, פישר, רוזנשטיין ובורשטיין – נתנה דחיפה להגשמה ולעלייה. הראשונים לעלייה היו המבוגרים. אחריהם יצאנו אנחנו להכשרה. אחרי מאורעות 1929 בארץ, עלו הראשונים חניכי ביי"ס "תרבות" חברי "החלוץ הצעיר", "השומר הצעיר" ובית"ר. הנוער היה ער, חי, תוסס ומגשים. בני כל השכבות. רוב ההורים קיבלו את המהפכה ברצון, תרמו לקרנות וכך נהייתה אוליקה לעיירה ציונית, ששלחה את בניה לבנות לעם בית ומולדת.

רחל שניה משמאל בשורה האמצעית

יהודים בעיירה

שמעון כץ

כרגיל כל יהודי באוליק היה עולם בפני עצמו, אך כשנכיר "עולמות" כאלה, נקבל מושג על העיירה בכללה.

משה שקצ'ק

תמיד אפשר היה לראותו עם אסל על כתפיו, נושא שני דליים מלאים מים. איש פשוט, יהודי עמל, ישר עד מאוד.

למל

אף הוא שואב מים, גבוה, רחב גרם, כתפיים מגובנות. כל חייו סבל מאסטמה, אך מעולם לא הוציא מפיו את הסיגר שגלגל בעצמו. את שני דליי המים שהיה מביא מן הנהר חילק בין שתי בעלות בית, בטענה שלהביא לכל בית שני דליי מים בבת אחת, קשה לו.

יחזקאל שואב המים

מי מאתנו אינו זוכר את חזקל בשבתו לעת ערב, לאחר העבודה, בדירת המרתף שלו, סמוך לחלון, שותה תה. על השולחן ניצב סמובר הנחושת שאדים עלו ממנו, ולאורך השולחן הארוך ניצבו ארבעים כוסות מלאות תה. יחזקאל גבה הקומה היה מרוקן את כולן, ולאחר כל לגימה מן הכוס שאף מן הסיגר.

הוא חי בגפו. לא התחתן. איש ישר אך תמיד עצבני. תכופות עמדו ילדים ליד החלון לספור את הכוסות שעל השולחן ולהביט בו שותה. כשהבחין בהם היה מגרשם, ופעמים רבות התיז עליהם מים.

יוסל בזיגון

הם היו שני אחים, אברהם ויוסל. אברהם הוביל נוסעים לתחנת הרכבת, יוסל הוביל משאות הלך וחזור לרובנה ולסביבה.

"יוסל, מה נשמע ברובנה?" – נהגו לשאול אותו בשבוע.

"שתישרף רובנה טלה – היה משיב – חיפשתי דג מלוח ברובנה ולא מצאתי". את המליח היה מחפש בחנויות אריגים או נעליים.

זכור לילה מואר. יוסל עמד, מכוסה שלג, על הגשרון שעל הנהר, וצועק כמי שהורגים אותו: "משטרה?" כששאל אותו פלוני: "יוסל מה אתה צועק?" השיב בנחת בחיך: "מפקד המשטרה צריך לתחנה, הוא הזמין אותי במיוחד, כדי לחסוך נסיעה אליו אני קורא לו לכאף".

אריה נקונצ'יק

שודדים פולנים הרגו אותו בהיותו בדרך. היה יהודי הגון ואהב לעשות טובות ליהודים. ביתו שימש אותנו במשך שנים אחדות כאולם תאטרון. סיפרו עליו כי בשמחת תורה, בעת שהיה בגילופין, היה מעלה לבימה, שם קראו בתורה, את בנו הבכור בנימין וצועק אליו: "בנימין, ייכנס הרוח באביך, אמור כבר יתגדל, אמור כבר ויתקדש".

מי יודע, אולי יבא לו לבו את קצו.

קלוסובה קיבוץ חוצבי האבנים על שם יוסף טרומפלדור

משב רוח חדש

רחל יגורי (מתוך ספר קלוסובה)

על קלוסובה. לילה לילה, באופן לא רשמי, היה מרשק מספר על קלוסובה, ואנחנו, הצעירים, בני 16 – 17 נדלקו דמיונותינו ונמשכנו לקלוסובה. הדרך שבה חונכנו וחינכנו הייתה מאז ברורה: מ"החלוץ הצעיר" ל"החלוץ", מ"החלוץ" לקלוסובה ומקלוסובה לארץ ישראל.

הפגישה עם בנארי מרכז המושבה הייתה לנו הראשונה עם איש הארץ. שאיפותינו לבשו אז צורה מוחשית. כאשר סיפר לנו בנארי על ילדים בגילנו בעין-חרוד – הלמו לבותינו בחזקה מרוב התרגשות...

בשנת 1929 התקיימה מושבה שנייה של "החלוץ הצעיר" בברסטצ'קה. הפעם היה מספר המשתתפים רב יותר – וכולנו היינו מועמדים ליציאה הקרובה להכשרה.

בחודש אוקטובר 1929 באתי לקלוסובה. מרשק כבר עלה לארץ ובמקומו שימש כמזכיר דניאל לוי.

בחודשים הבאים נוספו לקלוסובה עוד מדריכים וחניכים של החה"צ. הם היו יודעי עברית, אנשי רוח תנועתית, מסירות נאמנה ושאיפה לעלייה לא"י מתוך אידיאה והכרה. חניכי החה"צ שבאו השפיעו מאוד על חברת קלוסובה. הם ליכדו את כל השאר מסביבם. ראשוני קלוסובה היו מבוגרים יותר, וכעת באו חברים צעירים מלאי התלהבות – ורוח צעירה החלה לתת אותותיה בכל. מגמתנו הייתה להמשיך בדרכם של הראשונים: הכשרה קבועה, עבודה ושיתוף – ותקווה לעלות במהרה לארץ ישראל.

בבואי התחלתי לעבוד במחצבה ובמנסרה. החורף שפך שלטונו מסביב, ואנו, לבושי סמרטוטים, היינו עושים

בשנת 1926 התקיים ברובנה כינוס של סניפי "החלוץ הצעיר" בוהלין ואני קיבלתי הזמנה אישית לבוא לכינוס. בפגישה זו השתתפו חומה ואברך. בכינוס הוחלט על הקמת מועצה גלילית של החה"צ בוהלין ובראשה הועמד אברך. ביוזמת המועצה התקיימה בשנת 1927 מושבת מדריכים ראשונה של "החלוץ הצעיר" באלכסנדריה ליד רובנה ומשם יצאו מדריכים לסניפי "החלוץ הצעיר". במושבה זו שמעתי בפעם הראשונה

נתן כיוון חדש למחשבתנו, בניגוד לתפיסתנו עד כה. זה היה משב רוח חדש. לויטה פעל והכניס שינויים וסידורים חדשים בחיינו, שהיו לברכה לקיבוץ והשפיע הרבה על דרכה של קלוסובה, כבש את לב החברים ורכש לו שם ידידים רבים, מאז ועד היום.

זוכרת אני את בואו של טבנקין לקלוסובה בשנת 1930, בבואו בפעם השנייה לשליחות בפולין. הרכבת מווארשה לקלוסובה הייתה מגיעה פעמיים ביממה. חיכינו לבואו של טבנקין בחצות הלילה – ולא בא. למחרת עבדתי בחדר האוכל והנה נכנס אורח ושואל בעברית: "איפה כל החברים?" מכיוון שהיינו רגילים בביקורים של אורחים מבחוץ הבאים לקלוסובה (מהם גם טרדנים לא מעטים) ואת טבנקין לא הכרתי עוד, עניתי לו מה שעניתי, כדי לצאת ידי חובה. והנה נכנס לויטה לחדר האוכל ושניהם, לויטה וטבנקין, התחבקו שעה ארוכה. אז נודע לי מיהו האורח החדש שבא אלינו...

בחודש אוקטובר 1930 נתקבלה מיכסת סרטיפיקטים חדשה ובקלוסובה אישרו חברים לעלייה – ובתוכם גם אני. עליתי כ"פיקציה" עם אברך בסרטיפיקט אחד ובשנת 1931 הגעתי לארץ.

יגור אוקטובר 1975

בעבודתנו מבוקר עד ערב, בקור הצפוני של פולין.

זמן מה עבדתי גם בגן ילדים שהוקם בקלוסובה, בעיירה. הדבר היה בו בחורף, בתנאים של חוסר עבודה לחברים ובעיקר לחברות. אז באו אלי בהצעה שאלך לעבוד כגננת בגן ילדים שהוקם במקום לילדי היהודים. בתחילה היה ויכוח אם עבודה זו הולמת את רוחנו, כי ראינו את העיקר בעבודה פיסית במחצבה ובמנסרה. לבסוף הוחלט בחיוב, אך התנאי שלי היה, שהפעולה ב"גן" תתנהל רק בעברית. מדי ערב הייתי יושבת עם הגננת השנייה, שעבדה אתי באותו "גן" ולא ידעה אף מילה עברית, ומכינה איתה את התוכנית העברית לילדים ב"גן" ליום המחרת. בכלל, היה זה מקרה יוצא דופן, אך העובדה שאלמד עברית לילדי ה"גן" הכריעה, וראו בכך חלק מהמסכת החלוצית שלנו.

בשנת 1930 בא שליח חדש מהארץ – לויטה מעין-חרוד. הוא נשאר בקלוסובה להיות איתנו יחד וזה היה חידוש גדול בחיינו. לויטה חולל ממש מהפכה בקלוסובה. הוא הסביר לנו שאין מצווה בחיי סיגופין דווקא, כי אם יש לעשות לשיפור התנאים בהכשרה. אנחנו חשבנו לתומנו, שככל שהתנאים קשים יותר – כך זה מחשל יותר את החלוץ לעמידתו בארץ. לויטה טען שדווקא בתנאים יותר טובים ניתן להיאבק ולהשפיע על דמותו של החלוץ. לא האידיאליזציה של התנאים הקשים היא היוצרת אווירה מחנכת להגשמה חלוצית וקיבוצית בארץ. אם אין – אז אין, אך המגמה צריכה להיות: לא יותר גרוע כי אם יותר טוב. כל הטוב שבחיים – אמר – מגיע לאיש העבודה. לויטה

"קיבוץ חוצבי אבנים"

הקיבוץ הוקם ב-1924 על ידי אנשי תנועת "החלוץ" בסארני. בסארני הייתה מחצבה ומנסרה בבעלות משפחת פיינשטיין. זו העסיקה בתחילה אסירים שנדונו לעבודת פרך אך קיבלה את אנשי "החלוץ" שהיטיבו לעבוד בעבודה מפרכת זו. מקיבוץ הכשרה עונתי הפך הארגון לגרעין קבע בו נוצרו זוגות ונערכו חופות. עם הזמן גדל היקף ההכשרה בקלוסובה והגיע למאות חלוצים מדי שנה. ב-1926 עלה לארץ ישראל המחזור הראשון של בוגרי קלוסובה. בין חניכיו של "קיבוץ חוצבי אבנים" היו כ-8,000 צעירים יהודים מתנועות חלוציות מיישובי הסביבה. רוב בוגריו של הקיבוץ עלו לארץ ישראל לאחר תום תקופת הכשרתם. שליחים רבים מארץ ישראל שהגיעו לפולין ביקרו גם בקלוסובה.

יוצאי קלוסובה פעלו בכשבעים פלוגות בעיירות שונות, פלוגות שבהן פעלו בין 30 ל-200 חברים. פלוגות אלה הציעו תעסוקה בתקופת האבטלה שלאחר המשבר הכלכלי העולמי של 1929. בעקבות הקמת ההכשרה קמו פלוגות בנות ברוקיטנה, דומברוביץ, פינסק, קליבאן, רובנה, קובל ועוד. הכשרות אלה הכינו אלפי צעירים יהודים לעלייה לארץ. יוצאי קלוסובה השתלבו בעיקר ביגור ובגבעת השלושה, וכן ברמת רחל, רמת הכובש, גליל ים, קיבוצים נוספים של הקיבוץ המאוחד ועוד.

ב-1937 מנעו שלטונות פולין את המשך קיומו של הקיבוץ, והחרימו את המנסרה והמחצבה.

תעודת

בלאת מאשר כי החי ברלינסקי
אריה עבד בקיבוץ חוצבי
האבנים בקלוסובה מיום ...
על איתו אפרה ז.א. מיום
25.12.31 ... מאת פונקציות
מחסנאות ההנהלה בתור מנהל
הספקה ולצורות והוסוף
העבודות לקיבוץ.
מקשים לקבלו ככל קיבוץ או
קבוצה שיפנה אליהם.

אישור שקיבל אריה ברלינסקי חבר "קיבוץ חוצבי אבנים" לקראת עלייתו לארץ ישראל

המנון קלוסובה

מילים: אברהם גוברמן
תרגום/נוסח עברי: משה בסוק
לחן: לא ידוע

מִי לָנוּ, מֶה לָנוּ, אֵין לָנוּ מְאוֹס פֶּה,
סְעָרְנוּ מִבֵּית, מְכַל הַיָּקָר.
הֵן פֶּרַע רֵאשֵׁנוּ, הַבְּגָד פָּרוֹס כֹּה –
חֲבָרְיָא מִפְּקָרְת, רוֹנְנֵת בְּצַר.

לְסָבֵל נְצַחְקָה, בְּכָאֵב נְהַתְלָה,
קוֹלְנוּ בְּסֵלַע הַדִּים יְעוֹרֵר.
הַיּוֹם – בְּיַדְנוּ, מְחָר – נְחַשְׁלָה
אָדָם בְּעוֹרְקֵינוּ הַדָּם וְסוֹעֵר!

הַנִּיפּוֹ מְקַבֵּת, הַצְּנִיחוּ מִגְבֵּה,
יָרַעַם וַיִּרְקִיעַ קוֹל נֶפֶץ כְּבִיר!
אֲנַחְנוּ קַבוּץ הַחֲלוּץ בְּקְלוֹסוֹבָה,
בוֹנֵי הַחַיִּים בְּעֵמֶל וּבְשִׁיר!

תכנית המסע

- יום ה' 15.6.17 נחיתה בקייב וסיור מודרך בה. לינה בקייב.
- יום ו' 16.6.17 יום בקייב, רכבת לילה ללבוב בתאים זוגיים פרטיים.
- שבת 17.6.17 הסעה למלון, סיור מודרך בלבוב.
- יום א' 18.6.17 נסיעה לאוליקה, לינה ברובנה.
- יום ב' 19.6.17 נסיעה לקלוסובה, לינה בלבוב.
- יום ג' 20.6.17 נסיעה לקרפטים
- יום ד' 21.6.17 קרפטים
- יום ה' 22.6.17 קרפטים
- יום ו' 23.6.17 נסיעה ללבוב ומשם טיסה לארץ.